

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО;
ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

УДК 343.7:[343.98]

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2022.3.20>

Вадим Анатолійович Коршенко,

*кандидат юридичних наук,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
науково-дослідна лабораторія з проблем розвитку інформаційних
технологій та протидії злочинності у кіберпросторі;*

 <https://orcid.org/0000-0002-9824-7102>,
e-mail: vkorshenko@gmail.com;

Микола Володимирович Мордвинцев,

*кандидат технічних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
науково-дослідна лабораторія з проблем розвитку інформаційних
технологій та протидії злочинності у кіберпросторі;*

 <https://orcid.org/0000-0002-7674-3164>,
e-mail: lukoly@ukr.net;

Дмитро Валентинович Пашнев,

*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
науково-дослідна лабораторія з проблем розвитку інформаційних
технологій та протидії злочинності у кіберпросторі;*

 <https://orcid.org/0000-0001-8693-3802>,
e-mail: dupashnev@gmail.com

**МІЖНАРОДНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ТА ОКРЕМІ
СПОСОБИ РОЗКРИТТЯ ПОЛІЦІЄЮ ЗЛОЧИНІВ У ЦЬОЇ СФЕРІ**

Розглянуто історію розробки міжнародних договорів щодо інтелектуальних прав у цифровому середовищі і проблему, пов'язану з їх підписанням різними країнами світу. Досліджено правові механізми, вжиті у країнах Заходу та в Україні задля забезпечення дотримання прав авторів у мережі Інтернет. Визначено загальний стан законодавчої бази в Україні стосовно боротьби з незаконним розповсюдженням медійного контенту. Проведено аналіз сучасних способів ідентифікації телекомунікаційних засобів у мережі Інтернет під час проведення судової телекомунікаційної експертизи, визначено їх основні недоліки. Запропоновано альтернативні способи ідентифікації вказаних засобів.

Ключові слова: публічна безпека, захист авторських та суміжних прав, боротьба з контрафактною продукцією, незаконний медійний контент, судова телекомунікаційна експертиза.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Більшість інформаційних об'єктів у мережі Інтернет, незважаючи на форму їх існування, підпадають під охорону права інтелектуальної власності, тому постає питання щодо вироблення законодавчих механізмів захисту таких об'єктів від порушення авторських та суміжних прав з метою отримання незаконного прибутку в умовах появи нових, нетрадиційних засобів створення, обробки та зберігання інформації. Сьогодні з'являються нові об'єкти інтелектуальної власності, зокрема в медіа-індустрії, що потребують захисту з урахуванням їх специфіки. Вочевидь, суспільство не встигає створювати законодавчі механізми, які повинні надійно захистити права законних правовласників від порушень. Враховуючи ці обставини, нагальною є необхідність подальшої розробки правового регулювання у сфері розповсюдження медійного контенту в мережах провайдерів програмної послуги, які надають абонентам послуги перегляду пакетів програм із використанням ресурсів багатоканальних телемереж, та інтернет-провайдерів, які надають послуги доступу до цієї мережі.

Рівень обізнаності суспільства про необхідність дотримання законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності при споживанні медійного контенту є досить низьким. Крім того, досить великий відсоток споживачів звикли до порядку речей, що існує, та не готові переглядати медіа-продукт на платній основі. Цей фактор також сприяє незаконному розповсюдженню медійного контенту. Кількість інтернет-ресурсів із нелегальним контентом постійно збільшується у зв'язку з доволі високим попитом на них. Створюються спеціалізовані сайти під певний контент, а також універсальні сайти, що поширюють різноманітний медійний контент. З'являються інтернет-провайдери, які незаконно ретранслюють телеканали, що знаходяться під захистом права інтелектуальної власності, у власних мережах. Цей так званий конфлікт інтересів споживачів творів та інших об'єктів інтелектуальної власності, а також їх авторів чи правовласників теж заслуговує на увагу з боку наукового товариства.

Стан дослідження проблеми

Проблеми розвитку міжнародного законодавства й ефективність боротьби з порушеннями прав на об'єкти інтелектуальної власності розглядаються в багатьох наукових роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Наприклад, В. В. Петрова описує початок створення міжнародних угод між європейськими країнами, що забезпечували

визнання сторонами авторських прав, В. С. Дроб'язко проводить аналіз визнання майнових прав, можливість робити винятки із цих прав, переглядати положення Всесвітньої конвенції в Парижі (1971 р.), Д. М. Чибісов розглядає основоположні характеристики Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) та наводить риси, які виокремлюють її серед інших джерел міжнародного права інтелектуальної власності, О. М. Пастухов досліджує юридичну природу охорони авторських прав на розміщені в інтернеті твори й особливості цієї охорони, Н. В. Шакель аналізує механізми захисту прав інтелектуальної власності, які задіяні в Торговій угоді щодо боротьби з контрафактом (з англ. *The Anti-Counterfeiting Trade Agreement* (ACTA)), М. А. Каррієр розглядає законодавство, враховуючи цензуру, відсутність належної правової процедури та загрозу безпеці в інтернеті у глобальних міжнародних угодах, проводить дослідження, які демонструють переваги чіткого закону щодо відповідальності за порушення авторських прав і аналізує шкоду, яку завдають «розпливчасті» закони про авторське право.

Значення огянутого наукового доробку в цій сфері неможливо переоцінити, але сучасний світ у технічному сенсі розвивається так стрімко, що кожного дня з'являються нові та зникають застарілі інформаційні пристрої, технології, новітні види промислового виробництва тощо. Наприклад, технологія CD/DVD-дисків, яка проіснувала досить тривалий час і вважалася перспективною, майже зникла, що є наслідком розвитку таких технологій, як завантаження, зберігання, передача й обмін великих обсягів інформації через глобальну мережу із застосуванням хмарних технологій, розвиток стрімінгу, IP-телебачення тощо. Такий стрімкий рух новітніх технологій, кожна з яких має свої особливості, як наслідок, призводить до появи нових, нетрадиційних проблем у їх використанні, а також до необхідності застосування відповідних сучасних засобів їх вирішення, зокрема захисту авторських та суміжних прав виробників медіа-продукту й інших правовласників, враховуючи загрози подальшому легальному розвитку цих технологій та пов'язаних із ними суспільних відносин, оскільки очевидно, що вкладати кошти у створення якісного медіа-продукту, який можна безкоштовно завантажити з будь-якого ресурсу, невігідно. Отже, виникає потреба у нових наукових дослідженнях у цій сфері.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є аналіз основних етапів історичного розвитку міжнародного законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності та боротьби з контрафактною продукцією і незаконним розповсюдженням медійного контенту та визначення на цій основі перспектив розвитку механізмів правового захисту об'єктів інтелектуальної

власності у світі та Україні, а також практичних способів боротьби із правопорушеннями у сфері прав інтелектуальної власності в роботі поліції на прикладі методів ідентифікації телекомунікаційних засобів при проведенні судової експертизи. Поставлену мету запропоновано реалізувати за допомогою виконання таких завдань: систематизація сучасного стану законодавчих механізмів забезпечення охорони прав інтелектуальної власності у провідних країнах світу та їх об'єднаннях; дослідження перспектив подальшого розвитку міжнародного та українського законодавства щодо збереження прав авторів та інших правовласників у мережі Інтернет; аналіз способів ідентифікації телекомунікаційних засобів у мережі Інтернет при проведенні судової телекомунікаційної експертизи під час розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним розповсюдженням медійного контенту.

Наукова новизна дослідження

У науковому дослідженні *вперше* запропоновано комплексне застосування традиційних та альтернативних способів ідентифікації телекомунікаційних засобів у ході судової телекомунікаційної експертизи під час розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним розповсюдженням медійного контенту; *набуло подальшого розвитку* обґрунтування необхідності більш активної імплементації міжнародних нормативних актів у сфері захисту прав інтелектуальної власності в законодавство України; *вдосконалено* систематизацію міжнародного та вітчизняного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності, класифікацію способів ідентифікації телекомунікаційних засобів у ході судових експертиз.

Виклад основного матеріалу

Початком історії розробки міжнародного законодавства й ухвалення міжнародних договорів стосовно захисту інтелектуальної власності можна вважати Бернську конвенцію про охорону літературних та художніх творів, яка була підписана у 1886 р. (179 країн-учасниць) [1]. Далі були Всесвітня конвенція про авторське право (UCC) у Женеві в 1952 р. (95 країн-учасниць) і в Парижі в 1971 р. (67 країн-учасниць) [2], Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності (TRIPS) у 1994 р. (104 країни-учасниці) [3], Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) з авторського права (WCT) в 1996 р. (110 країн-учасниць) [4], розроблений Всесвітньою організацією інтелектуальної власності¹. Окремо можна виділити Торгову угоду щодо боротьби з контрафакцією (англ. *The Anti-Counterfeiting Trade Agreement, ACTA*), яка має драматичну історію

¹ Список учасників міжнародних угод з авторського права // Вікіпедія : сайт. URL: https://ewikiuk.top/wiki/list_of_parties_to_international_copyright_agreements (дата звернення: 18.07.2022).

створення та підписання і є багатостороннім договором, який також регулює права інтелектуальної власності, враховуючи авторське право. АСТА підписали 31 країна [5]. У цій багатосторонній торговій угоді закріплено суворе спостереження за дотриманням авторського права в інтернеті і на ринку інформації та інформаційних технологій і товарів, що базуються на інформаційних технологіях, включно з авторськими правами на медійну продукцію. Перший раунд офіційних переговорів пройшов у Женеві в червні 2008 р. Після цього були ще десять раундів перемовин. Останній раунд перемов відбувся в Токіо 23 вересня – 2 жовтня 2010 р. Підписання США, Австралією, Канадою, Японією, Марокко, Новою Зеландією, Сінгапуром та Південною Кореєю відбулось у жовтні 2011 р. Євросоюз підписав АСТА в січні 2012 р. за винятком Кіпру, Естонії, Латвії та Словаччини.

У зв'язку з підписанням АСТА у Варшаві відбулася масова акція протесту: понад тисячу людей протестували перед Європейським бюро парламенту у Варшаві, принаймні 15 000 демонстрантів висловлювали протест у Кракові, 5 000 – у Вроцлаві та інших містах країни.

3 лютого 2012 р. прем'єр-міністр Польщі Д. Туск заявив про зупинення процесу ратифікації антипіратського закону, який викликав масові протести інтернет-користувачів країни. У лютому 2012 р. протести відбулися в понад 200 європейських містах, на вулиці вийшли десятки тисяч протестувальників. Найчисленнішими були протести в Німеччині, Польщі та Нідерландах. У Німеччині на вулиці вийшли понад 25 000 демонстрантів, у Софії (Болгарія) – 10 000, у Бухаресті – близько 300, у Берліні – понад 2 000, у Мюнхені – близько 16 000. Демонстрації також пройшли у Лондоні, Варшаві, Празі, Вільнюсі, Ризі, Братиславі, Парижі, Брюсселі, Дубліні.

Остаточне голосування на пленарному засіданні відбулося 4 липня 2012 р. АСТА не отримала схвалення Європейського парламенту і не була прийнята в ЄС.

Крім міжнародних угод, в окремих країнах світу або їх регіональних об'єднаннях задля захисту авторських та суміжних прав виробників медіа-контенту, захисту дітей від небезпечного інтернету, захисту населення від шкідливої пропаганди в соціальних мережах, боротьби з контрафактною продукцією і незаконним розповсюдженням медійного контенту ухвалено відповідні закони. Вважаємо за необхідне розглянути цей досвід.

У США спроба ухвалити закони щодо захисту інтелектуальної власності теж викликали досить потужний спротив. Громадськість це сприйняла як посягання на свободу слова і спробу запровадження цензури в інтернеті. Насамперед наведене стосується Законопроекту «Про протидію онлайнівому піратству» (*Stop Online Piracy Act (SOPA)*)

та Закону «*Protect Intellectual Property Act (PIPA)*», повна назва якого з 2011 р. «Про запобігання реальним мережевим загрозам економічному творчому потенціалу та крадіжці інтелектуальної власності» (англ. *Preventing Real Online Threats to Economic Creativity and Theft of Intellectual Property Act*).

Законопроект «Про протидію онлайнівому піратству» повинен був розширити можливості американських правоохоронних органів і правласників у боротьбі з нелегальним контентом в інтернеті, контрафактом і торгівлею інтелектуальною власністю, яка захищена авторським правом. Згідно із Законопроектом будь-який учасник діяльності в мережі Інтернет, від провайдерів, пошукових систем і рекламодавців, зобов'язаний фактично за будь-яким зверненням правласника припинити надання послуг ресурсу, який звинувачують у піратстві, та припинити з ним будь-яку взаємодію, в іншому випадку будь-який із прямих і непрямих контрагентів сайту, що обвинувачується, буде розцінюватись як його співучасник.

Законопроект «*Protect Intellectual Property Act (PIPA)*» повинен був дати уряду США та власникам авторських прав додаткові інструменти для блокування «шахрайських сайтів, що пропонують контрафактні товари та порушують авторське право», особливо зареєстрованих за межами США.

Наприкінці 2012 р. стало відомо, що американські законодавці не мають наміру готувати аналоги антипіратських законів SOPA та PIPA, ухвалення яких зірвалося через масові протести.

У 2013 р. побачила світ стаття М. А. Керрієра в Південно-західному журналі технологій та інтелектуальної власності [6], в якій було досліджено вплив чотирьох пропозицій щодо авторського права на інновації та інтелектуальну власність. Це закони «Про протидію піратству онлайн» (SOPA) та «Про захист ІВ» (PIPA), Торгова угода щодо боротьби з контрафакцією, АСТА та Угода про транстихоокеанське партнерство (TPP). На думку М. А. Керрієра, ці пропозиції містять положення, що накладають відповідальність за авторські права в розпливчастій та далекосяжній формі, що завдає шкоди новаторам і розробникам, які володіють авторськими правами, і зрештою задушуть інновації.

У 1996 р. було укладено два договори: Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності з авторського права та Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми¹. У цих актах регламентовано зобов'язання щодо вжиття

¹ Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року //

заходів технічної охорони та захисту інформації про управління правами. Метою їх підписання було вирішення проблеми забезпечення охорони авторських прав стосовно електронних творів, що стрімко захоплюють ринок інтелектуальної власності. Договори містять вимоги, адресовані національним законодавцям, про запровадження спеціальних положень, змістом яких є встановлення заборони на виготовлення, поширення, імпорт незаконно отриманих пристроїв чи контенту, а також на припинення інших дій, які можуть завдати шкоди або поставити під загрозу систему інтелектуальної власності, що діє зараз.

Договори пропонують вирішення проблеми, порушеної цифровими технологіями. Вони складаються з трьох блоків: включення частини норм з угод щодо торгових аспектів прав інтелектуальної власності (наприклад, вказується, що з метою охорони оригінальних баз даних встановлюється застосування до вказаного виду інтелектуальної власності режиму охорони художніх творів); зміна правового регулювання, пов'язана з оптимізацією форм існування інтелектуальної власності, їх адаптація до громадських відносин, що змінилися; введення положень, пов'язаних із впливом електронних технологій на суспільні відносини, що складаються щодо інтелектуальної власності.

У США чинним є Федеральний закон про авторське право 1976 р., яким дозволено вільне фотокопіювання в освітніх цілях, у науковій та професійній діяльності. В архівах та бібліотеках існує право безкоштовного копіювання основного масиву творів, які охороняються. З 1998 р. діє Закон «Про захист авторських прав у цифрову епоху», спрямований на впорядкування правової регламентації обігу й охорони об'єктів авторських прав при використанні в інформаційних мережах, а також на захист всіх об'єктів авторського права в інформаційному просторі. До відповідальності може бути притягнуто будь-якого користувача, але тільки в разі його поінформованості про вчинення правопорушення. У тому випадку, якщо особа допустила порушення прав автора через незнання, вона не підлягає притягненню до відповідальності. Як спосіб повідомлення порушника використовуються повідомлення про правопорушення. Після отримання повідомлення користувачу надається термін для усунення допущених порушень, зокрема видалення розміщеного в мережі об'єкта. За невиконання вимог правовласника у встановлений термін особа підлягає відповідальності на загальних підставах, а до видалення об'єкта залучається провайдер мережі. Тобто закон допускає, що особа, яка

порушила авторське право на об'єкти, розташовані в мережі Інтернет, не знала про існування на цей об'єкт прав третіх осіб. Щодо поширення копій фільмів, створених до прем'єрного показу твору, встановлено кримінальну відповідальність.

Закон про обмеження відповідальності за порушення авторських прав у мережі передбачає відповідальність провайдера за правопорушення, скоєні його клієнтами в разі отримання провайдером фінансової вигоди від порушення інтелектуальних прав. Однак *Safe harbor provision* (Положення про «безпечну гавань») надає провайдерам мережі імунітет у разі, якщо нелегально отриманий контент завантажується та публікується клієнтом, але провайдер не обробляє матеріал і не зберігає на сервері його копію.

Закон про авторське право в цифрову епоху встановлює умови, за яких виключається притягнення провайдера до матеріальної відповідальності за порушення авторських прав: провайдер послуг не робить вибірку одержувачів контенту, не ініціює передачу матеріалу, не створює копії матеріалів, не здійснює передачу, маршрутизацію та не забезпечує зберігання таких матеріалів, при цьому матеріали передаються через інтернет без зміни вмісту.

Не менш цікавими є останні «новинки» в законодавстві у сфері захисту інтелектуальної власності у країнах Європейського Союзу (далі – ЄС). Зокрема, у червні 2019 р. набули чинності дві важливі Директиви ЄС у сфері авторського права і суміжних прав:

1) Директива (ЄС) 2019/789 Європейського парламенту і Ради від 17 квітня 2019 р., що встановлює застосування положень авторського права і суміжних прав щодо окремих онлайн-трансляцій організацій мовлення і ретрансляції радіо- і телепрограм та доповнює Директиву Ради 93/83/ЄЕС (Directive (EU) 2019/789 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 laying down rules on the exercise of copy right and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes. and amending Council Directive 93/83/EEC);

2) Директива (ЄС) 2019/790 Європейського парламенту і Ради від 17 квітня 2019 р. про авторське право і суміжні права в єдиному цифровому ринку, яка доповнює Директиви 96/9/ЄС і 2001/29/ЄС (Directive (EU) 2019/789 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC і 2001/29/EC).

Обидві Директиви мають на меті суттєву модернізацію правового регулювання у сфері авторського права і суміжних прав у контексті настання цифрової ери та стрімкого поширення інтернет-технологій, а також посилення боротьби з різноманітними проявами інтернет-піратства.

Окремі країни ЄС також мають свої особливості законодавчого врегулювання досліджуваних відносин. Зокрема, у Німеччині з 2018 р. діє Закон «Про заходи щодо соціальних мереж» (*NetzDG*), який передбачає штраф до 50 млн євро за неоперативне видалення незаконного контенту, що визнається таким за 22 розділами Кримінального кодексу¹. Закон зобов'язує великі мережеві платформи, такі як Facebook, Telegram, Instagram, Twitter та YouTube, видаляти незаконний контент. Йдеться про широке коло висловлювань: образи представників влади, прями заклики до насильства або проведення дезінформації, що становлять загрозу або завдають шкоди державі, пропаганда нацизму та розповсюдження його символіки, публічне підбурювання до скоєння злочинів, погрози вбивства чи завдання тяжкого тілесного ушкодження, тероризму, поширення наклепу, створення або організація доступу до контенту, що демонструє дитячу порнографію.

Україна стала кандидатом до вступу в ЄС. У зв'язку із цим країні необхідно ухвалювати закони та підписувати міжнародні угоди, які дозволяють ефективно взаємодіяти з країнами – членами ЄС. Україна ухвалює закони, які дозволяють ефективно боротись із незаконним розповсюдженням медійного контенту в мережах провайдерів програмної послуги та інтернет-провайдерів. Усі права організацій мовлення закріплені в Законі України «Про авторське право та суміжні права»², серед них основні – це дозволяти чи забороняти будь-яке використання своїх програм/передач. У Законі України «Про державну підтримку кінематографії»³ визначається низка термінів: електронна (цифрова) інформатія, кардшейрінг, піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав, визначено порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав із використанням мережі Інтернет.

Визначаються такі форми незаконного розповсюдження медійного контенту:

- незаконне поширення VOD-контенту (*video on demand*) – це поширення передач (або їх частин) власниками інтернет-сайтів;
- незаконне поширення програм – ретрансляція телеканалів власниками інтернет-сайтів, OTT-сервісів (*Over The Top*) та IPTV-сервісів, провайдерами програмної послуги;

¹ Германия: новый закон о соцсетях // Human rights watch : сайт. URL: <https://www.hrw.org/ru/news/2018/02/14/314928> (дата звернення: 18.07.2022).

² Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 18.07.2022).

³ Про державну підтримку кінематографії : Закон України від 23.03.2017 № 1977-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19> (дата звернення: 18.07.2022).

– кардшейрінг – забезпечення в будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням технічних засобів захисту (абонентська карта, код тощо), в обхід таких технічних засобів захисту, у результаті чого зазначена програма (передача) може бути сприйнята або в інший спосіб доступна без застосування технічних засобів захисту;

– незаконне розповсюдження об'єктів, які мають авторське право за технологіями P2P (програми (клієнти), що підтримують цю технологію, використовують спеціальний пірінговий мережевий протокол, який називається BitTorrent);

– незаконна ретрансляція провайдерами програмної послуги телеканалів у регіональних цифрових мережах і кабельних мережах телебачення;

– незаконний публічний показ передач у закладах готелів, ресторанів, кафе, в кінотеатрах.

Усі зазначені форми піратства мають суттєві власні особливості щодо технологій учинення, осіб-порушників, методик документування та засобів захисту.

Окремі види незаконного розповсюдження медійного контенту можуть бути припинені в досудовому порядку, але кардшейрінг (*cardsharing*), поширення передач на інтернет-сайтах, IPTV- та OTT-сервісах вимагають судового захисту.

Ефективність будь-якого законодавства здебільшого визначається досягненнями у практичній діяльності щодо забезпечення його дотримання, зокрема невідворотністю притягнення до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення в регульованій сфері. Важливу роль у виконанні цього обов'язку держави виконують правоохоронні органи, зокрема Національна поліція.

У ході боротьби зі вказаними видами злочинів поліція отримує докази як за допомогою штатних та позаштатних негласних працівників, так і при взаємодії з підрозділами протидії кіберзлочинності та оперативно-технічними підрозділами. Останні за допомогою використання можливостей технічних засобів здатні отримати додаткову інформацію про злочинців, їх дії та задокументувати їх причетність до злочину (як у ході цієї діяльності, так і після виявлення злочину). Під час розслідування злочину велике значення у збиранні та використанні доказів має використання спеціальних знань, що відбувається, зокрема, у формі судової експертизи. У зв'язку із тим, що при вчиненні таких правопорушень злочинець знаходиться не безпосередньо на місці злочину і не залишає традиційних слідів, є актуальною проблема виявлення засобу вчинення правопорушення та доказування причетності злочинця до вказаної події. У вирішенні цієї проблеми допомагають різні способи ідентифікації телекомунікаційних засобів

у мережі Інтернет, зокрема при проведенні судової телекомунікаційної експертизи.

У сучасному світі існує велика кількість телекомунікаційних мереж, інформація та засоби яких є об'єктами судової телекомунікаційної експертизи. Одним із завдань судової телекомунікаційної експертизи є встановлення конкретних телекомунікаційних засобів у супутникових мережах (телевізійних, зв'язку, навігаційних), у мережі радіозв'язку, у кабельних та ефірних мережах телебачення тощо. За своєю суттю таке встановлення телекомунікаційних засобів є ідентифікаційним завданням, рішення якого в кожній із зазначених мереж має свою специфіку. Оскільки найвідомішою і найбільшою мережею у світі на сьогодні є мережа Інтернет, то найбільш актуальним є аналіз способів ідентифікації телекомунікаційних засобів при проведенні судової телекомунікаційної експертизи саме в ній. Найбільш поширеними способами ідентифікації телекомунікаційного засобу в мережі Інтернет є способи, засновані на порівнянні IP-адрес, MAC-адрес і даних куки (англ. *Cookie* – невеликий фрагмент даних, який відправляється вебсервером і зберігається на телекомунікаційному пристрої користувача).

Спосіб, заснований на порівнянні IP-адрес, тривалий час був основним при проведенні ідентифікації телекомунікаційних засобів у мережі Інтернет. Однак він має декілька недоліків, першим з яких є широка поширеність динамічних IP-адрес, що виділяються з пулу провайдера у момент підключення користувача за технологією DHCP (англ. *Dynamic Host Configuration Protocol* – протокол динамічного налаштування вузла). Вказана технологія (протокол) дозволяє телекомунікаційним засобам отримувати IP-адресу та інші налаштування, необхідні для роботи в мережі. Тож при кожному підключенні до мережі Інтернет за такою технологією телекомунікаційний засіб отримує випадкову IP-адресу з пулу або навіть так звану сіру адресу – адресу, не підтверджену в мережі Інтернет. У випадку отримання сірої адреси всі користувачі, які виходять у мережу Інтернет через цей вузол, матимуть єдину спільну реальну, білу адресу.

Наступним недоліком способу порівнянні IP-адрес є можливість використання користувачем проксі-серверів, VPN-серверів, анонімайзерів, механізму NAT (англ. *Network Address Translation* – перетворення мережевих адрес). Ще одним недоліком є висока мобільність сучасних телекомунікаційних засобів та поширеність бездротових мереж із безкоштовним доступом до мережі Інтернет, що значно знижує ступінь достовірності ідентифікації користувача. Так, звичайний мобільний телефон, який підключається до мережі Інтернет за допомогою точки доступу Wi-Fi, із налаштованим DHCP буде з високою вірогідністю отримувати різні IP-адреси. Відмінність існує при ідентифікації за

IPv6-адресою, оскільки останні октети в деяких випадках генеруються з MAC-адреси комунікаційного пристрою, завдяки чому зберігаються навіть при підключенні до різних пулів. Однак поширеність IPv6-адрес на сьогодні несуттєва (приблизно 1 %) порівняно з IPv4, а зазначена технологія генерації IPv6-адрес не є загальноприйнятою.

Другим поширеним способом ідентифікації телекомунікаційних засобів у мережі Інтернет при проведенні судової телекомунікаційної експертизи є ідентифікація за MAC-адресою. Він полягає в порівнянні унікальних ідентифікаторів телекомунікаційних засобів або ідентифікаторів їх окремих мережевих інтерфейсів. Основним недоліком зазначеного способу є можливість фізичної зміни або програмної підміни зазначених ідентифікаторів.

Третій спосіб ідентифікації телекомунікаційних засобів у мережі Інтернет – за даними куки. Він полягає в порівнянні фрагментів даних, які генеруються вебсервером та зберігаються на телекомунікаційному засобі користувача. Недоліком ідентифікації за даними куки є прив'язка куки до конкретного браузера, що знижує достовірність ідентифікації при використанні декількох браузерів. Іншим недоліком використання цієї технології є можливість підміни та знищення даних куки, а також можливість відключення самого механізму користувачем.

Отже, кожен із вищезазначених способів має низку недоліків, а їх окреме використання не дозволяє в більшості випадків досягти необхідного ступеня достовірності щодо ідентифікації телекомунікаційного засобу в мережі Інтернет. На нашу думку, для досягнення вказаної мети необхідно використовувати всі вищезазначені способи в сукупності, а також використовувати новітні альтернативні способи ідентифікації.

На сьогодні існують і активно розробляються альтернативні способи ідентифікації телекомунікаційних засобів у мережі Інтернет, засновані на даних, що характеризують робоче середовище користувача¹. Терміном «робоче середовище користувача» охоплюється інформація про операційну систему користувача, шрифти, параметри екрану, плагіни, HTML5 localStorage, історія відвіданих посилань тощо. Усі дані можна розділити на програмні та апаратні ознаки. До апаратних ознак відносять MAC-адресу та індивідуальний ідентифікатор засобу, наприклад IMEI (англ. *International Mobile Equipment Identity* – міжнародний ідентифікатор мобільного обладнання), до програмних – всі інші.

¹ Способи ідентифікації в інтернеті // JavaScript : сайт. URL: <http://javascript.ru/unordered/id> (дата звернення: 18.07.2022); Расширенный метод идентификации системы и браузера без применения cookie // OpenNET : сайт. URL: <https://www.opennet.ru/opennews/art.shtml?num=46046> (дата звернення: 18.07.2022).

Слід зауважити, що використання такої складної технології вимагає більше часу, який витрачається на проведення експертного дослідження. Отже, основне завдання експерта в кожному конкретному випадку полягає у виборі способу, який дозволяє здійснити встановлення ознак, необхідних для достовірної ідентифікації конкретного телекомунікаційного засобу.

Висновки

Як показує історія розробки та підписання законів, угод, директив, що стосуються захисту авторського права та інших аспектів інтелектуальної власності, протидія піратству в мережі Інтернет проходить у складних умовах. Розглянуті нами закони та міжнародні угоди відповідають сучасному розвитку технологій, а в перспективі могли би сприяти вдосконаленню правового регулювання в цій сфері та захисту прав авторів і правовласників. Суттєва частина спільноти у країнах світу бачить в обмеженнях, що встановлюються цими законами, потурання своїх прав і свобод, і це основна причина того, що велика кількість наведених нормативних актів розроблені кілька років тому, але і досі не ухвалені.

Одним з головних завдань України щодо вступу в ЄС є імплементація законів, директив та угод, що діють в ЄС між країнами, зокрема тих, що захищають права інтелектуальної власності. Наведені в нашому дослідженні результати аналізу законодавства в цій сфері будуть корисні на цьому шляху.

Для ефективної протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із порушенням прав інтелектуальної власності, незаконному розповсюдженню медійного контенту в Україні необхідно розробляти та застосовувати специфічні механізми, що дозволяють виявляти злочинців і створювати доказову базу правопорушень. Одним із важливих інструментів у цій діяльності є способи ідентифікації телекомунікаційних засобів у мережі Інтернет під час проведення судової телекомунікаційної експертизи. Наше дослідження довело, що ефективність застосування вказаних способів у сучасних умовах багато в чому залежить від комплексного використання методів, що вже застосовуються, а також від залучення запропонованих нами альтернативних способів ідентифікації цих засобів.

Список бібліографічних посилань: 1. Петрова В. В. Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів, як одне з найстаріших джерел авторського права // Актуальна юриспруденція : сайт. 10.12.2015. URL: https://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1147%3A101215-19&catid=137%3A3-1215&Itemid=169&lang=en (дата звернення: 18.07.2022). 2. Дроб'язко В. С. Конвенційна охорона авторських прав у Бернській і Всесвітній конвенціях. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 3. С. 27–31.

3. Чибісов Д. М. Правова природа Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2012. Вип. 19, т. 2. С. 154–157. **4.** Пастухов О. М. Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2002. 25 с. **5.** Шапель Н. В. Торговое соглашение по борьбе с контрафактом (АСТА): новые шаги в интересах правообладателей. *Интеллектуальная собственность в Беларуси*. 2012. № 2. С. 30–33. **6.** Carrier M. A. SOPA, PIPA, ACTA, TPP: An Alphabet Soup of Innovation-Stifling Copyright Legislation and Agreements. *Northwestern Journal of Technology & Intellectual Property*. 2013. Vol. 11, Iss. 2. URL: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njtip/vol11/iss2/1> (дата звернення: 18.07.2022).

Надійшла до редколегії 21.07.2022

Прийнята до опублікування 30.07.2022

Korshenko V. A., Mordvyntsev M. V., Pashniev D. V. International and domestic experience of intellectual property legal protection on the Internet and separate methods of police crimes detection in this area

The history of the development of international legislation and the conclusion of international treaties regarding the protection of intellectual property, starting with the Berne Convention on the Protection of Literary and Artistic Works, was considered. The World Convention on Copyright, the Agreement on Trade Aspects of Intellectual Property Rights, and the Copyright Agreement of the World Intellectual Property Organization were analyzed. An attempt to sign an Anti-Counterfeiting Trade Agreement was tracked. The history of the adoption of laws on the protection of intellectual property in the USA “On Combating Online Piracy” (SOPA) and “On Prevention of Real Network Threats to Economic Creativity and Theft of Intellectual Property” (PIPA) was studied.

The legal framework of the EU regarding the protection of intellectual property rights on the Internet, in particular Directive No. 2019/789 of the European Parliament and the Council dated April 17, 2019, which establishes the application of the provisions of copyright and related rights to individual online broadcasts of broadcasting organizations and retransmissions of radio and television programs, and Directive No. 2019/790 of the European Parliament and the Council dated April 17, 2019 on copyright and related rights in the single digital market were considered. The legislative framework of Ukraine aimed at protecting intellectual property rights and preventing illegal distribution of media content was analyzed, in particular the Laws of Ukraine “On Copyright and Related Rights” and “On State Support of Cinematography”. Forms of illegal distribution of media content are defined. An analysis of telecommunication means on the Internet identification methods during forensic telecommunications examination was carried out. The methods used now were considered, and their main shortcomings were described. Alternative methods of identification were proposed.

Key words: public safety, protection of copyright and related rights, fight against counterfeit products, illegal media content, forensic telecommunications expertise.

